

4

SVENSKT GUDS- TJÄNST- LIV

*Tidskrift för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

HÄFTE 1 / ÅRGÅNG 24 / MARS 1949

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

UNIVERSITETS
BIBLIOTEKET
LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Aagaard, P.</i> : Nordisk tidebönskonvent i Trondheim	86
<i>Adell, A.</i> : Alternativa introitusmelodier	1
— » — Sammanträde med Nordiska nämnden	85
— » — Tidegårdens hymner i svensk medeltid	41
— » — Anmälan	128
<i>Carlsson, S.</i> : Körarbete 1948	14
<i>Cnattingius, B.</i> : Albertus Pictor	33
<i>Fehn, H.</i> : De historiske forutsetninger for en fornyelse av den menighetsmessige bønn	66
— » — Tidegården i Norge	25
<i>Fjellbu, A.</i> : I Nidaros domkyrka	65
<i>Hellenström, A. O. T.</i> : Kyrkoton	26
Kyrkosångens vänner	18
Laurentius Petri Sällskapet	24, 55, 117
Nordiska Nämnden för tidegård	58, 73, 85
<i>Peters, K.</i> : Sanct Olov	73
Recensioner	28, 61, 93, 118
<i>Rosendal, G.</i> : Om biskopsvigning i svenska kyrkan	26
<i>Schalin, O.</i> : Det medeltida gudstjänstlivet i Åbo	100

<i>Segelberg, E.</i> : Böjen edra hjärtan till Gud	104
<i>Stenberg, R.</i> : Kyrklig skrud och prydnad 1948	16
— » — <i>Albertus Pictor</i>	36
<i>Strömberg, B.</i> : Stiftet som liturgisk enhet	82
— » — <i>Litanian Christus vincit</i>	110
<i>Wiking, Bo-Sture</i> , <i>John Donne</i> : Korset	97
<i>Vos, W.</i> : Den liturgiska rörelsen inom den reformerta kyrkan i Nederländerna	46
<i>Ahlén, Waldemar</i> : Svensk orgelkonst under 1948	11

S V E N S K T G U D S T J Ä N S T L I V

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUMSAMT SOM REPRESENTANT FÖR SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER:
KOMMINISTERN RAGNAR STENBERG, LIDINGÖ.

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
i mars, maj, september och december.

Rel. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 175 00. Postgiro 30843

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.

Annonspis: 20 öre pr mm enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Kyrkoherde A. Adell, Söderköping: Alternativa introitusmelodier. — Misikdirektör Waldemar Ahlén, Stockholm: Svensk orgelkonst 1948. — Kantor Sten Carlsson, Gäla Uppsaa: KÖrarbete 1948. — Komminister Ragnar Stenberg, Lidingö: Kyrklig skrud och prydnad 1948. — Kyrkosångens vänner 1948. — Laurentius Petri Sällskapet. — Pastor Heige Fehn, Oslo: Tidegården i Norge. — Doktor Gunnar Rosendal, Osby: Om biskopsvigning i svenska kyrkan. — Kontraktsposten A. O. T. Hålerström, Danderyd: Kyrkoton. — Recensioner.

RÖSTEN

dess skolning och vård

av KNUT VIKROT

6:50

C. W. K. GLEERUP, Lund

Melodihänvisningarna

till varje psalm

gör den

Gleerupska Psalmboken

värdefullare

C. W. K. GLEERUP, Lund

H. LINDEGREN

Medlem av SVENSKA ORGELBYGGARES FÖRENING.

Tillverkar piporglar,
som utmärka sig för största hållbarhet
samt god »orgelmässig» ton.
Mångårig erfarenhet.

ORGELBYGGARE
GÖTEBORG

Postadress:

KOMMENDÖRSGATAN 12

Telefoner:

BOSTADEN 14 26 38

FABRIKEN 14 93 38

Köhler's

AN KLICHÉER

ST.NYG.54 · T 10842·16734 · MALMÖ

Alternativa introitusmelodier.

Äro församlingarna bundna i fråga om melodierna till introitusantifonierna till de båda serier, som föreligga i Mässbok I? Kan det vara tillåtet att även pröva andra melodier utan att lag och god ordning därigenom åsidosättes?

Dessa frågor ha aktualiserats genom en motion i 1948 års kyrkomöte. Hovpredikanten Bo Giertz hade anhållit att kyrkomötet ville hos Kungl. Maj:t i underdånighet hemställa, att även andra introitusmelodier än de i 1942 års mässbok upptagna må med vederbörande biskops medgivande tills vidare nyttjas vid den allmänna gudstjänsten.

Frågan hänsköts till beredningsutskottet, som avgav följande betänkande:

»På det kyrkomusikaliska området pågår ett framgångsrikt arbete på att tillföra gudstjänstlivet nytt, värdefullt material. Utskottet, som uppskattar dessa strävanden, anser, att det kyrkomusikaliska nyskapandet bör effektivt befrämjas, kanske icke minst vad gäller musik till introituspartierna i mässan. Utskottet har därvid närmast i sikte önskvärdheten av att en serie körsättningar finnas tillgängliga vid sidan av de båda nu förefintliga melodi-serierna.

Då kyrkomötet i underdåniga skrivelser nr 36/1938 och nr 35/1941 uttalat sig för att ett bihang till kyrkohandboken måtte utarbetas, i vilket skulle ingå bland annat ordning för matutin, vesper och completorium, synes det lämpligt, att jämväl frågan om introitusmelodier löses i detta sammanhang.

Utskottet vill dock såsom sin mening framhålla, att det vore önskligt att rätt kunde lämnas åt vederbörande domkapitel att efter framställning av församlings kyrkoråd — där så kan synas domkapitlet lämpligt — på prov medgiva bruk av sådan, utanför mässboken fallande introitusmusik, som vunnit musikaliska akademiers gillande. Genom en dylik praktisk försöksanordning, skulle enligt utskottets uppfattning, dels komponerandet av kyrklig introitusmusik få en stimulans och uppmuntran och dels praktiska rön göras angående de nya musikaliernas lämplighet för gudstjänstbruk.

Under hänvisning till vad här anförts får utskottet hemställa, att kyrkomötet ville hos Kungl. Maj:t i underdånighet anhålla, att frågan om nya introitusmelodier upptages till behandling i samband med utarbetandet av det bihang till kyrkohandboken, varom kyrkomötet tidigare uttalat önskemål.»

Efter en ingående debatt beslöt kyrkomötet emellertid att icke blott begära att frågan hänsköts till den önskade kommittén utan också att »tills vidare vederbörande domkapitel måtte få rätt att efter framställning av församlings kyrkoråd på prov medgiva bruk av sådan utanför mässboken fallande introitusmusik, som vunnit musikaliska akademiens gillande».

* *
* *

Den av hovpredikanten Giertz i kyrkomötet framförda motionen riktar uppmärksamheten på en punkt i det svenska gudstjänstlivet, där otillfredsställdhet råder och där den senaste evangelieboken, handboken och deras musikaliska bilaga skapat olust och irritation.

År 1942 upptogs i evangelieboken introitustexter för vissa helgdagar, i handboken anvisades några allmänna introitustexter för bruk i nattvardsmässa och slutligen i Mässbok I meddelades musik till dem.

Texten till dessa introitusantifonier byggde på de medeltida klassiska förebilderna, som i vår kyrka småningom försvunno efter reformationen och i början av 1800-talet definitivt ersattes av den nuvarande ingångspsalmen.

Musiken i Mässbok I omfattar två alternativa former: dels gamla gregorianska melodier, som av ålder ledsagat just dessa eller liknande texter också i vår kyrka, dels nya melodier, som byggde på temata, hämtade ur den ingångspsalm, som evangelieboken förordat för dagen.

Orsakerna till irritationen kring denna gudstjänstfråga, äro flera.

1. Den viktigaste är att introitus oftast — nämligen i den nattvardslösa mässan — saknar funktion. Dess ursprungliga uppgift, att beledsaga prästens intåg till altaret, har övertagits av ingångspsalmen. Någon ändring häri kan och bör icke eftersträvas. Introitus kommer därför att verka överflödig.

På annat sätt förhåller det sig dock i nattvardsmässan. Där

har introitus sin plats efter avlösningen, före Kyrie. Det är dess gamla plats, exempelvis enligt 1531 års svenska mäsas. Här tjänar den visserligen ej mera som introitus i egentlig betydelse, men den markerar avslutningen på en avdelning i mässan, skriftermålet, och inledning till en ny och ersätter därvid en psalm.

På denna plats uppskattas introitus. Den gregorianska melodien till den föreskrivna allmänna introitus: »Sänd ditt ljus och din sanning» har vunnit en allmän spridning.

Vid en framtida restaurering av handboken, torde frågan om placeringen av introitus vid nattvardslös högmässa böra upptagas till behandling, redan av liturgiska skäl.

Även ur musikalisk synpunkt måste platsen efter ingångspsalmen betecknas såsom olämplig. Introitus följer på ett kanske feststämt preludium och en fulltonig församlingssång. Här kan icke vara den rätta platsen för en liturgisk sång av den spröda karaktär, som introitussången kommer att äga.

För att belysa saken kan man peka på påskdagen. Enligt handbokens anvisning inledes högmässan med den jublande och klangfulla koralen till psalmen: »Vad ljus över griften». I regel föregås den av ett preludium med festlig och kraftig registrering, som är välkommen efter fastans dämpade musik. Detta anslag är fullkomligt mördande för den efterföljande introitus, vilken av formerna man än väljer. Den gregorianska, som är en av de äldsta och uttrycksfullaste av kyrkans introitusmelodier, tolkar på ett överlägset sätt de första lärjungarnas undran och häpenhet inför påskdagens budskap och där finnes det ännu icke rum för den självklara — kanske alltför tveklöst självklara — ton av jubel, som utmärker flertalet av våra påskpsalmer.

Även för koralintroitus är denna placering farlig. Efter preludiet, som intonerar församlingssångens melodi, följer själva koralen i original och därefter i parafraaserad form i introitus. Därmed åstadkommes en musikalisk antiklimax. Ur musikalisk synpunkt är däremot placeringen i nattvardsmässan fördelaktig. Den föregås där av avlösningen och bönen, och efterföljes av Kyriet. Där åstadkommes en naturlig musikalisk stegring: Introitus — Kyrie — Gloria.

Grundorsaken till den uppkomna irritationen upphäves icke förrän en ändring sker av platsen i den nattvardslösa högmässan, så att introitus kan komma till sin rätt liturgiskt, såväl som musikaliskt.

2. En annan orsak till irritationen är att söka i den rådande oklarheten om introitussången skall betraktas som en församlingens eller en körens angelägenhet. Handboken skriver: På vissa högtidsdagar må den till dagen hörande i evangelieboken införda växelsången (introitus) läsas av prästen eller sjungas av prästen och församlingen jämte kören eller av kören ensam.

Präster och organister ha ansett sig förpliktade att försöka göra församlingen aktivt medverkande, men ha misslyckats. Har då församlingen ej kunnat delta, utan kören ensam svarat för introitus, så har detta betraktats såsom ett steg bort från den evangeliska gudstjänsten.

På denna punkt borde handboken ha givit ett tillfyllestgörande klart besked: liksom introitus av ålder har varit en körens sak, så kan introitussången ej förnyas med mindre än att man med gott samvete överlämnar dess utförande åt kören. Såsom ersättning för kör får godtagas prästens och kantorns gemensamma sång. Detta är nödvändigt med hänsyn till det stora antal församlingar, som alltfort saknar och kommer att sakna en mera regelbundet deltagande kör.

Att man skulle lyckas skapa församlingsmässiga melodier till introitusantifonierna bör betraktas som utopi. De långa prosatexterna i dem lämpa sig icke härför. Församlingssångens texter måste vara metriskt uppbyggda eller åtminstone så rytmiskt utgestaltade, som exempelvis Laudamus. Erfarenheterna från 1914 års Missale och dess introitusantifonier visa åt detta håll. Det torde varit undantag att dessa brukats av församlingen.

Våra gudstjänstmenigheter äro alltmindre stabila. Detta utgör ett hinder för det musikaliska uppfostringsarbete i församlingen som skulle behövas för att göra församlingen aktiv i introitussången. Man kan icke vänta att ett tjug melodier av introitussångens art skola kunna bli församlingens egendom, då de i regel brukas endast en gång om året och endast i samband med högmässa.

Skulle man till varje pris vilja fasthålla kravet på församlingens aktiva medverkan i detta moment, så måste man söka åstadkomma så enkla melodier, att dessa svårligen komma att svara till de ofta anspråksfulla texterna.

3. Den tredje anledningen till irritationen är det i Mässbok I upptagna musikaliska materialet.

De nykomponerade koralintroitusmelodierna ha rönt kritik och

betraktas i allmänhet som föga lyckade. Kyrkomötesdebatten torde få betraktas som det offentliga beviset härpå.

Men också de gammalkyrkliga melodierna ha väckt olust, dock icke på grund av musikaliskt mindervärde. Tvärtom har deras värde vunnit erkännande, liksom också, och med all rätt, själva bearbetningen av det latinska materialet, som utförts med stor skicklighet.

Orsakerna till olusten äro här andra. Den gregorianska musikens stil och anda är främmande för vår generation, fostrad, som den varit i romantik. Den kärva och uttrycksfulla enkelhet, som gör de gammalkyrkliga melodierna särskilt lämpade att kläda bibelordet i musikalisk dräkt, ter sig torftig.

Därtill kommer, framför allt, att församlingarna, körerna och körledarna helt oförberedda ställdes ansikte mot ansikte med den gregorianska sångens konstfullaste skapelser. Såsom sådana måste nämligen introitusantifonierna betraktas. De kunna näppeligen förstås och uppskattas än mindre rätt utföras, om man ej först lärt känna den gregorianska sångens enklare former och typer.

Här har kyrkan begått det felet, att den ställt till menigheternas, prästernas och körernas och deras ledares förfogande ett överväldigande rikt material av gregoriansk sång, utan att man samtidigt givit framför allt körerna tillfälle att lära känna denna sång och huru den rätt skall utföras. Ett sådant förfarande kan icke skapa annat än olust.

Det är anmärkningsvärt att undervisningen i den gammalkyrkliga sången fortfarande är otillfredsställande, framför allt i organistutbildningen. I den lägre organistexamen, som avlägges av flertalet av våra organister, torde den få anses vara obefintlig.

Ät de i tjänst varande prästerna och organisterna, har tillfälle att lära känna denna musik endast i viss utsträckning erbjudits, och på enskilt initiativ.

Det är dock endast på den långa och mödosamma väg, som heter kyrkomusikalisk fostran, som lägets olust kan övervinnas.

Motionären och kyrkomötet söker en annan väg, nämligen skapandet av alternativa melodier till introitussångerna.

Utskottet har därvid i sikte önskvärldheten av att en serie körsättningar finnas tillgängliga vid sidan av de båda nu förefintliga melodiserierna. Kyrkomötet anhåller att vederbörande domkapitel tills vidare måtte få rätt att efter framställning av församlings kyrkoråd på prov medgiva bruk av sådan utanför mässboken

fallande introitusmusik, som vunnit musikaliska akademiens gillande.

*

Vad kan vinnas genom denna åtgärd? Den kyrkomusikaliska historien visar, att nykomponerade melodier till mässans ordinarium och de-tempore i längden har mycket svårt att hävda sig i konkurrensen med den gregorianska sången. Ett näraliggande exempel erbjudes i Musiken till Svenska mässan av år 1897. I densamma upptogs vid sidan av gregoriansk sång åtskilligt som hämtats ur klassiska körkomponisters alster och annat som nykomponerats. I den nuvarande mässboken — vars melodier till ordinariet hämtats ur Musiken till Svenska mässan — upptages nästan uteslutande gregoriansk sång, medan endast obetydligt av det till år 1897 nykomponerade har överlevat. Vill man studera den stora dödlighet, som sådana nykompositioner är utsatt för, så kan man inrikta sig på Helig-melodierna i de olika upplagorna av Missale under tiden efter år 1914.

Orsaken till detta förhållande är lätt att finna. Det är sällan som komponisten når upp till den tidlöshet, som gör att hans alster överlever sin skapares generation. Smaken växlar, den följande generationen revolterar och måste revoltera mot den närmast föregående. Men mässans agendariskt bundna musik, som utsättes för en fortgående nötning, skall äga det drag av tidlöshet, som gör att generation efter generation accepterar den.

Skall emellertid den innevarande generationens komponister stimuleras till den otacksamma uppgiften att skapa ny introitusmusik, kan icke deras arbete kringgärdas med så många stängsel, som kyrkomötet upprepar.

Medan motionären föreslår att tillstånd att pröva ny introitusmusik skulle meddelas av biskopen — förmodligen på pastors, resp. kantors och pastors gemensamma ansökan — yrkar kyrkomötet att framställning skall göras hos domkapitlet av församlingens kyrkoråd, varjämte melodierna skola gillas av musikaliska akademien.

Kan det vara inspirerande för en konstnär att veta att hans verk skall godkännas av kyrkoråd, domkapitel och musikaliska akademien, innan han ens får tillstånd att i sin egen kyrka pröva, om det överhuvud lämpar sig för gudstjänstligt bruk? Här bör kyrkan iakttaga en generös hållning, med minsta möjliga restriktioner.

tioner. Nykomponerandet på detta ytterst vanskliga och otacksamma område, kommer säkerligen ej att överflöda. Någon nämnvärd skada lider icke kyrkan, om också någonstädes någon mindre lämplig melodi skulle komma att utföras. Den melodien blir icke gammal.

*

Kyrkomötets förslag kan också prövas ur kyrkorättslig synpunkt.

I. Är kyrkorådet rätt forum att handlägga en sådan fråga; lägger svensk kyrkorätt och kyrklig praxis ett sådant ärende i kyrkorådets händer?

Lagen om församlingsstyrelse stadgar visserligen att det tillkommer kyrkorådet att upptaga frågor om oordning och oskick vid gudstjänsten. Men i övrigt har pastor att bestämma över gudstjänsten och dess detaljer.

Detta gäller psalmvalet och därmed också koralvalet, alternativt i mässan o. s. v. Man måste också förutsätta att, därest kyrkomötets framställning av Kgl. Maj:t bifalles, så kommer det att åligga pastor och honom ensam att övervaka att endast de melodier, som gillats av musikaliska akademien och godkänts av domkapitlet, komma att brukas.

Gäller det, såsom utskottet menar, körsättningar, kan denna fråga betraktas såsom analog med hymnen, som kören sjunger efter Credo. Det måste anses åligga pastor att övervaka att intet olämpligt här utföres, men för övrigt äger kantor att fritt välja. Någon skada för gudstjänstlivet, något oskick eller någon oordning, som kunnat föranleda kyrkorådet att ingripa, har veterligen icke rapporterats i anledning av den frihet, som här givits kantor. Och dock har han på denna punkt frihet att välja ej blott musik utan också texten till hymnen. När det gäller introitussången är han bunden i fråga om texten.

II. Vidare: Bör i sådant ärende som detta domkapitlet träda i biskopens ställe? Ett analogt fall förekom i diskussionen vid 1948 års kyrkomöte rörande församlingens gemensamma högläsning av Fader vår. Nuv. biskop em. Edv. Rodhe hävdade därvid att det tillhörde de episkola funktionerna att ge sådant tillstånd. En sådan syn på dessa gudstjänstliga frågor överensstämmer mera med god evangelisk kyrkosed och svensk praxis, än kyrkomötets uppfattning.

III. Kyrkomötet föreslår att de nyskapade melodier, som skola få tagas i bruk, skola ha »vunnit musikaliska akademiens gillande». Man frågar sig inför detta förslag: kommer icke härigenom det slutliga avgörandet i dessa liturgiskt-musikaliska frågor, de facto att tillerkännas akademien? Hittills har akademien haft att avgiva yttrande över sådana frågor ur musikalisk synpunkt, men icke att gilla och att vraka. Musikaliska akademiens sammansättning är ej heller sådan att den speciellt liturgiska sakkunskap, som är nödvändig för ett rätt bedömande av dessa spörsmål, är permanent företrädd. Det förefaller egendomligt att kyrkan skulle lägga avgörandet av en liturgisk fråga i händerna på en icke kyrklig institution.

Vanskligheter kunna också uppstå genom den av kyrkomötet föreslagna ordning. På vad sätt skall exempelvis en tvist mellan akademien och biskop, resp. domkapitel, rörande melodiers lämplighet eller olämplighet avgöras?

Önskade man ställa till biskoparnas, resp. domkapitlens, förfo-gande sakkunnig granskning, kunde lämpligen en liturgisk och liturgiskt-musikalisk nämnd tillsättas, till vilken sådana ärenden hänskötes. Biskopsmötet kunde själv skapa en sådan nämnd, med uppgift att vara rådgivande och att avgiva yttranden och förslag, men naturligtvis icke att besluta eller gilla.

IV. Slutligen och främst beror denna fråga av huru man skall tolka Kungl. kung. den 16 oktober 1942 i vilken Kungl. Maj:t har funnit gott gilla och stadfästa första delen av ny svensk mässbok (Den svenska mässboken I) ... att från och med den första söndagen i advent 1942 av församlingarna användas vid den allmänna gudstjänsten och andra heliga förrättningar.

Två olika uppfattningar om den rätta tolkningen av denna KK kommo till uttryck vid kyrkomötesdebatten år 1948.

Biskop Gustaf Aulén yttrade: »Utskottet har således velat till-mötesgå motionären, och om jag nu yrkar bifall till utskottets hemställan, gör jag det av den grund, att jag menar att vad som här är sagt i motiveringen är fullt tillräckligt för att garantera saken. Det står för mig klart att det kommer att bli så, som motio-nären önskat, därest utskottets hemställan vinner kyrkomötets bifall och det förefaller mig därför överflödigt med ett speciellt tillägg...».

Biskopen av Strängnäs tyckes sålunda mena att KK 16 okt. 1942 f. n. ej lägger hinder i vägen för bruk av andra melodier än de i

Mässbok I anvisade och att någon Kungl. ukas ej tarvas för rätten att bruka sådana.

En annan uppfattning företrädde Biskop Bengt Jonzon, som bl. a. yttrade:

»Biskopen i Strängnäs sade att man genom utskottets förslag skulle få möjlighet att provisoriskt bruka nya melodier. Huru skulle det gå till? Jag förstår inte att det blir möjligt annat än genom att bryta mot den stadfästa mässboken. Det måste föreligga ett rättsligt medgivande att pröva ny musik, om man vill att det skall ske inom lagens ram.»

Kyrkomötet delade Biskop Jonzons uppfattning.

Den kyrkorättsliga fråga, som här dykt upp, har behandlats av professor C. A. Reuterskiöld, då han tog till orda i den debatt, som följde på antagandet av 1939 års koralbok genom KK 20 okt. 1939. Denna kungörelse hade avfattats i samma ordalag som KK 16 okt. 1942.

Prof. Reuterskiölds yttrande finnes intaget som bilaga till skriften: Biskop Gustaf Aulén och den Gleerupska koralboken, fortsättning (Lund 1940 ss. 58—60). Ur detta yttrande, som torde vara föga beaktat, må följande anföras:

»Kyrkosången såsom församlingssång blev därför (alltsedan reformationen) i första hand en församlingens sak under vårdnad och tillsyn av episkopatet; i den mån enhetlig organisation kunde finnas önskvärd inom de olika stiftet blev det efterhand K. M:ts sak att giva vägledning, men icke att förordna, och så kom den sedvanerätt till stånd, som innebar att vissa koraler eller viss koralpsalmbok, utgiven av trycket 'godkändes' såsom 'koralpsalmbok för svenska kyrkan', såsom det heter i 1921 års KK (SFF av 592). Ett sådant godkännande var rättsligen sett intet annat än en förklaring att den avsedda boken officiellt auktoriserades utan att därför påtvinga församlingen likformighet i detta avseende. — Likformigheten bevarades därigenom att efter viss övergångstid endast den nya boken ägde auktorisation, men frågan om likformighet kunde påbjudas eller ej blev icke och kunde icke bli på denna väg löst.

Annorlunda kan det tyckas ha skett 1939 se KK 20 okt. (SFF n:r 741), vari K. M:t 'funnit gott gilla och stadfästa' enligt lydelsen i kung:s bilaga, dock församlingarna obetaget att använda den tidigare koralboken, ej blott som 1921 under viss övergångstid utan 'tills vidare'. Trots de begagnade ordalagen har K. M:t lika

litet nu som tidigare kunnat i denna ordning påbjuda likformighet, och 1939 års kungörelse kan därför icke skäligen tolkas annorlunda än 1921 års. Men naturligtvis föreligger den faran, att en motsatt tolkning kan övergå till sedvanerätt, om den blir allmän. Då ingen reglering här skett, huru ett ogillande av en dylik tolkning skall komma till stånd, ligger det i sakens natur att det enda sätt, varpå uppkomsten av en ny sedvanerätt kan hindras, är att församlingarna taga i anspråk sin hittillsvarande rätt att avvika från likformigheten i ett eller flera avseenden. Ett dylikt avvikande kan heller icke med fog anses som illojalt handlande: vill K. M:t få rätt att påbjuda likformighet, har K. M:t att gå den väg, som gäller för fastställande av själva psalmboken och sålunda förordna först sedan kyrkomötet hörts över förslaget såsom ett bihang till psalmboken.»

Så långt prof. Reuterskiöld.

Vad här sagts om psalmboken-koralboken gäller analogt om handboken-mässboken.

Här föreligga två divergerande rättsuppfattningar.

Enligt den ena, hävdad av biskop Jonzon, anses den av Konungen gillade och stadfästa mässboken på sådant sätt bindande för församlingarna, att ett — synbarligen av Kgl. Maj:t lämnat — rättsligt medgivande att pröva annan musik måste föreligga, om man vill att det skall ske inom lagens ram.

Enligt den andra, hävdad av professor Reuterskiöld, kan gudstjänstlig likformighet ej av Konungen påbjudas på sätt som här skett, utan församlingarna hava enligt svensk sedvanerätt befogenhet att avvika från likformighet, detta under biskopens överinseende. Kgl. Maj:ts sak är här att vägleda, ej att förordna.

Den senare uppfattningen är den gamla svenska, efter reformationen framvuxna rättsåskådningen.

Det torde finnas all anledning att här noggrant följa utvecklingen på sedvanerättens område, så att församlingen icke insnöres i tvångströjor av lagar och stadganden i en likformighets intresse, som kan bli en för det kyrkliga livet ödeläggande likriktning.

Vill man befordra det andliga livets växt inom kyrkan, bör man slå vakt om hennes frihet, som garanteras av den gällande, fäderneärvda sedvanerätten.

Frågan om användande av andra melodier till introitusantifonierna än de i mässboken upptagna bör därför, i all synnerhet i det nu uppkomna läget, under ett interregnum, då linjerna kunna hinna att klarna, och i överensstämmelse med svensk, evangelisk och god kyrkosed, med fullt förtroende överlämnas till pastor att avgöras i samförstånd med kantor och under samråd med biskop.

Det må slutligen uttalas den förhoppningen att Kgl. Maj:t ville slå vakt om denna goda sedvanerätt och lämna kyrkomötets framställning i yrkandets senare del, utan avseende.

Arthur Adell.

Svensk orgelkonst under 1948.¹⁾

Strävandena att berika gudstjänstlivet med musica sacras värden och att fostra allmänheten till större förståelse för dessa värden, gå alltjämt som två röda trådar genom svenskt kyrkomusikliv. Detta gäller ej minst orgelkonsten. Enstaka tendenser av rent negativ art såsom exempelvis en motion vid årets kyrkomöte om anordnandet av gudstjänster utan musik, äro knappast ägnade att tillmätas någon betydelse i detta sammanhang. Som bevis på att de positiva strävandena röna uppskattning från församlingarnas sida kunna nämnas dels den offervilja, som mångenstädes på ett strålande sätt kommer till uttryck vid orgelrestaureringar, dels det faktum, att orgelmusiken vid våra gudstjänster tillvinner sig allt större respekt. Postludiet t. ex. uppfattas ej längre som ett stycke promenadmusik utan som ett avslutande led i gudstjänsten och åhöres i regel numera av menigheten till dess sista ton. De senaste årtiondenas intensiva kulturarbete kring postludiet har alltså ej varit förgäves.

Verksamheten på orgelbyggeriets område har även under det gångna året varit livlig. Bland mera omfattande arbeten märkas om- och tillbyggnaderna av resp. Visby domkyrkoorgel (70 stämmor)

¹⁾ Rapport från orgelrådet, avgiven vid KSV:s centralkommittés årsammansamtråde den 7. 1. 1949.

av firman A. Mårtensson och orgeln i Hedvig Eleonora kyrka i Stockholm (70 st.) av firman A. Magnusson. Av äldre verk, som restaurerats, förtjäna främst att nämnas orgeln i S:ta Gertruds kyrka i Västervik, 20 stämmor, byggd av Vistenius 1744 och orgeln i Gammalkils kyrka om 26 1/2 st., två manualer och pedal, av Schiörlin 1806. Bägge ha på ett lika pietetsfullt som skickligt sätt iständsatts av Th. Frobenius och torde i dag framstå som de allra förnämligaste exponenterna av svensk orgelbyggnadskonst från gången tid. Äran av att Gammalkils-orgeln blivit räddad, tillkommer främst Albert Schweitzer, som vid sitt besök i Sverige 1927 var den förste, som påvisade orgelns värde, men också två enskilda Gammalkilsbor, nämligen baron och friherrinnan Claes Lagerfelt på Duseborg, som bekostat restaureringen. Såväl orgeln i Västerviks S:ta Gertrud som Gammalkils-orgeln äro sannskyldiga klangklenoder, var och en i sitt slag. Man kan ej nog varmt önska att de nu skola bli föremål för inträngande studier från våra orgelbyggares sida, allrahelst som näranog varje stämman för sig utgör ett konstverk av ädlaste halt.

Glädjande nog tycks våra charmfulla gamla orglar nu ha erövat en fast position hos vederbörande i Radiotjänst. Sålunda ha under året radioprogram utförts å följande äldre verk: orglarna i Målilla (av Sven Nordström 1850), Drottningholms slottskapell (av J. N. Cahman 1730), i Flisby (av Sven Nordström 1855), i Gammalkil (av P. Schiörlin 1806), i Östra Karup (av Söderling 1842), Leuvsta bruks kyrka (av J. N. Cahman 1728) och Öveds kloster (av Olof Schwan 1807). Dessutom har bandupptagning förekommit i ett flertal kyrkor, varifrån tonsättningar senare återutsänts i samband med helgsmålsbönerna. I övrigt har utsändning av orgelmusikprogram förekommit i ungefär samma omfattning som tidigare.

En av våra mest anlitade orgelfirmor, Olof Hammarberg i Göteborg, har under året kunnat fira 100-årsjubileum. Se vidare art. i nr 6 av KMT. Med anledning härav må erinras om ett av firmans senaste arbeten, en helt mekanisk orgel om 26 stämmor, fördelade på två manualer och pedal. Verket, som uppförts i Värö kyrka, Halland, har av avsynaren, den kände danske organisten Finn Viderø, fått mycket beröm.

Hundraårsjubileer ha dessutom firats i Horn, Västergötland, bl. a. med föredrag av Jan Håkan Åberg i Skövde om nämnda församlings kyrkorgel, byggd av J. N. Söderling samt i Bäckebo (orgeln av J. Magnusson) med föredrag av dr E. Erici.

Följande tonsättningar för orgel ha utgivits: Gustaf Nordqvist: Två orgelkoraler: O du, min ädla skatt och I himmelen, i himmelen, Valdemar Söderholm: Orgelkonsert i B-dur, grundad på en concerto grosso av J. H. Roman, D. Wikander: Två orgelkoraler: Himmelriket är nära och Jesus från Nasaret går här fram, Gottfrid Berg: Fem koralpartitor samt Albert Runbäck: Orgelmusik vid vigsel, samtliga utgivna av N. Musikförlaget.

En demonstration av ny bröllopsmusik var d. 21 nov. anordnad i S:t Jacobs kyrka i Stockholm av Stockholms stiftskrets av KSV. I samband därmed höll biskop Gustaf Aulén ett mycket uppmärksammat föredrag över ämnet: »Behöver vår bröllopsmusik reformeras?» varpå följde en livlig och givande diskussion. Denna gav senare eko i form av referat och intervjuuttalanden såväl i huvudstads- som landsortspressen.

Fortbildningskurser ha ägt rum i Stockholm, Upsala, Njurunda och Göteborg, kyrkomusikdagar i Kristianstad och Sala.

Bland publicerade artiklar om orglar eller orgelmusik märkas förutom ovan nämnda: I KMT Gunnar Dahlquist: Normalförsamlingarnas orgelbestånd och Storförsamlingarnas orgelbestånd, Bengt Hambræus: Musica sacra, medeltida kyrkomusik och modern tonkonst särskilt med hänsyn till modern orgelmusik; i KSF, Esse Löfgren: August Strindberg och orgelmusiken, i Svensk Tidskrift för musikforskning, Ingeborg Lagercrantz: Några notiser om 1600-talsorgeln i Tuna kyrka och Arne Aulin: Sven Hof som Hülphers' musikaliske bidragsgivare, i Östhammars Tidning, Gösta Brundin: Orgeln i Börstils kyrka, i Göteborgstidningen, av märket G. R.: S:t Gertrudsorgeln i Över-Torneå, i Östgöta-correspondenten, Lennart Fall: Björsättersorgeln, i Julhälsning till församlingarna i Ärkestiftet, Einar Erici: Hjalsta-orgeln 100 år, i Norrköpingstidningar Einar Erici: Hörsalens klassiska orgelverk bör sättas i stånd. Den sistnämnda artikeln föranledde senare intervjuuttalanden i samma tidning av Heinz Freudenthal och Jan Pontén.

Orgelrådet har i och med den nu tilländalupna perioden avslutat sitt femtonde verksamhetsår. Detta kunde ge anledning till åtskilliga reflexioner. Men då sådana i detta sammanhang skulle föra för långt, må här endast fastslås, att det program, orgelrådet uppställde vid starten, i princip blivit allmänt godtaget och erkänt. Att en orgel för kyrkligt bruk skall vara *orgel* och som sådan i möjligaste mån motsvara sina musikaliskt-liturgiska uppgifter är en tanke, som för länge sedan slagit igenom. I den mån orgelrådet

kunnat medverka härtill, känner orgelrådet uteslutande tacksamhet härför.

Till slut må citeras några ord av biskop Ysander, hämtade ur Linköpings stifts kyrkosångsförbunds jubileumsskrift: »Den präst sjunger bäst, som sjunger med så ödmjuk återhållsamhet, att man får en känsla av, att ingen präst står för altaret, utan att det är altaret självt, som sjunger. Samma ödmjukhet och frihet från känsloprål tillkommer kyrkokören.»

Är det männe att syfta för högt att uttala den åsikten, att den höga uppfattning, som här kommer till uttryck med avseende på liturg och kyrkokör, också bör gälla organisten?

Waldemar Ahlén.

Körarbete 1948.

År 1948 kan betecknas som ett fortsatt framåtskridandets år, vad körverksamheten beträffar. Antalet kyrkokörer har ökat, medlemsantalet likaså. Detta är egentligen en ganska märklig företeelse sett mot bakgrunden av de allt högljuddare sekulariseringssträvandena, som tydligen även på körsångens, särskilt den blandade körsångens område skulle vilja nå en avkristning av körerna och ett minskat intresse för andlig sång till förmån för den profana körsången. Flera företeelser peka i denna riktning, icke minst 1944 års folkbildningsutrednings betänkande, del II, där det visserligen icke direkt säges ifrån, att den andliga körsången skall bort, men där den profana körsångens utövare sättes i högsätet och erbjudas förmåner, som skulle göra dem till de mest omhuldade av alla. Det är icke enbart bristande kännedom om kyrkokörernas arbete, som ligger bakom. Man skönjer tydligt kulturradikalisternas strävan att förringa den andliga körsångens betydelse i det nutida Sverige. Det är på sin plats att här ropa ett giv akt och se upp, och alla främjare av den andliga sången böra känna skyldigheten slå vakt om densamma.

Det är icke endast mängden av körer och medlemmar som är

på frammarsch. Den höga kvalitet hos körerna, som tidigare var städernas körer förbehållet äga, har spritt sig ut över landsbygden. Att förhållandet blivit sådant får i första hand tillskrivas körledarnas kunniga, målmedvetna arbete. Det är allt vanligare att körerna ensamma eller i samarbete med närboende körer ta upp kantater av Bach, Buxtehude, Roman m. fl. på sitt program och lyckas förvånansvärt väl med utförandet. Man kan kanske säga, att huvudstadens körer, åtminstone somliga av dem, gå före och visa vägen, men det är ej enbart dessa, en del av våra domkyrkokörer och större landsortstäders kyrkokörer ha under 1948 glatt med uppförande av sådana verk som Händels Messias, Bachs juloratorium, Johannespassionen för att taga några exempel ur högen. Hilding Rosenberg har varit ett flera gånger förekommande kompositörsnamn. Schütz' Drei biblische Scenen har genom David Ahlens utgåva blivit tillgänglig för körerna och kommit till ganska stor användning. Vad hymnerna beträffar har genom Sveriges Kyrkosångsförbunds bemedling ett antal såväl äldre som moderna sådana blivit tillgängliga i Nordiska Musikförlagets edition. Förlaget är värt ett särskilt erkännande för sin aldrig sinande förståelse och välvilja mot kyrkomusikens utövare. Även andra förlag, såsom Gehrmans och V. Norberg, Västerås, kunna nämnas i detta sammanhang. Av klassikerna märkas utgåvor av Bach, Orlandus Lassus, Schütz, Palestrina m. fl. Av nutida kompositörer kunna i främsta rummet nämnas G. Berg, A. Kullnes, V. Söderholm, G. Thyrestam, Daniel Olson, J. Nyvall och sist men icke minst D. Wikander. G. Berg kan glädja sig åt en allt större förståelse, och körledare och körer, som tidigare stått oförstående inför hans kompositioner, visa allt större uppskattning av hans smidiga polyfona skrivsätt. Detta torde hänga ihop med den allt större körkulturen, »körer av den gamla, sega skolan» bli allt mer sällsynta.

Ganska många körer ha på Sveriges kyrkosångsförbunds initiativ satt i gång med musikcirkelarbete. Än så länge är det den elementära musikleäran som mest är föremål för studium. Och det är att börja i rätt ände. Detta studiearbete kan också lätt ledas av körledarna själva. Andra angelägna studiegrenar är tonbildning och melodiläsning. Men här behövs hjälp av utanför körerna stående krafter. En eller flera rikskonsulenter skulle här ha ett stort arbetsfält. Medel härtill saknas dock fullständigt.

För körledarnas del, åtminstone de, som ej fått sin utbildning vid Musikhögskolan, finnes behov av utbildning i orkesterdirige-

ring, som det fordras kunnighet i vid uppförande av kantater med orkesterledsagning.

Slutligen må nämnas att en ganska omfattande kyrklig barnkörverksamhet förekommer. Det torde endast finnas en mening om dessas betydelse för fortsatt framgång för kyrkokörerna.

Sten Carlsson.

Kyrklig skrud och prydnad 1948.

Konsten har under senare år börjat omfattas med ett allt större intresse från allmänhetens sida. Därom vittnar icke minst bokmarknaden. Konstböcker saluföras icke endast utan köpas också, stundom i förvånansvärt stor omfattning. Under senare år ha konstutställningar blivit riktiga publiknummer och måst hållas tillgängliga utöver den stipulerade tiden. Så var fallet med den överväldigande rika Wienerutställningen, där de kyrkliga textilierna ur Gyllene Skinnets ordensskatt tilldrogo sig ett icke ringa intresse.

År 1948 har också varit ett de kyrkliga utställningarnas år. Vid stiftsmötet i Stockholm, där det kyrkliga arbetet demonstrerades, hade också den kyrkliga konsten fått en uppmärksam plats som medelpunkt i utställningshallen. Representativa föremål från 1100-talet fram till 1600-talet hade förts samman från stiftets kyrkor och Statens Historiska Museum. Kollektionen gav ett tvärsnitt genom gudstjänstlivets och den sakrala konstens historia under några sekler inom ett slutet område. Modern kyrkokonst har vid flera tillfällen under året utställts i Växjö stift, och vid stiftsutställningen i Stockholm visades även prov på modern kyrkokonst. Här må också erinras om domkyrkojubiléet i Köln. I samband med detta hade en internationell utställning av kyrklig konst anordnats, och Sveriges kyrka hade inbjudits att delta. Den svenska utställningen gav en representativ överblick över vår moderna kyrkokonst i dess historiska sammanhang och hade förberetts av en kommitté med företrädare för såväl kyrka som konst och konstforskning.

Studieresorna till de gamla kyrkorna ha i Stockholm och Stockholmstrakten omfattats med växande intresse. KSV:s initiativ har vunnit anklång på flera håll, och under året ha flera grupper och föreningar anordnat sådana studieresor i Stockholms omgivning. Härvid ha också de gamla orglarna studerats med Doktor E. Erici som ciceron. Stiftsrådet i Stockholms stift har nu upptagit liknande resor på sitt arbetsprogram för innevarande år.

Däremot utgör undervisningen i kyrklig konst vid de teologiska fakulteterna ett mörkare kapitel. Det kan icke anses vara försvarligt, att prästkandidater utexamineras utan någon som helst kännedom om den kyrkliga konsten. För att råda bot på missförhållandet i detta hänseende har under året Diakonistyrelsens konstutskott tagit ett initiativ, som syftar till att åter få in den kyrkliga konsten på de praktisk-teologiska institutens arbetsordningar.

Konferensen mellan präster och konstnärer i Sigtuna den 7—8 december, vilken anordnats av Sigtunastiftelsen och konstutskottet, rönste stor anslutning, särskilt bland konstnärerna. En rad frågor togos upp till behandling, och livliga debatter utspunno sig. En fortsättningskommitté fick i uppdrag att föra frågorna vidare och förbereda nya sammankomster av detta slag. Det forum, som härigenom skapas för ett utbyte av synpunkter mellan kyrkans och konstens företrädare, bör kunna bli av största värde.

På det sakrala konstskapandets och konsthantverkets område visa textilateljéerna stor livaktighet. Under året har också en konstsamling hopbragts och överlämnats till Augustanasynoden. Domkyrkorna i Uppsala och Skara ha alltjämt — liksom förra året — stått i centrum för diskussionen kring våra konstmonument. I Skara gjordes under sommaren en märklig upptäckt av en kryptanläggning under den äldre domkyrkans kor, varigenom ett i viss mån nytt ljus spreds över den nuvarande katedralens romanska föregångare. Från Skara ha också ingått meddelanden om de nya korfönster, som äro under arbete. Här är nämligen Bo Beskow sysselsatt med ett omfattande verk, vars fullbordan vi se fram emot med största intresse.

Uppsaladömens restaurering befinner sig alltjämt på det förberedande pappersstadiet. Givetvis måste ett så omfattande företag som detta beredas med all vetenskaplig noggrannhet, men raset framför sydportalen dagen före julafton var ännu en allvarlig påminnelse om att skyndsamma åtgärder krävas. Den i föregående årsrapport omnämnda Västerhus kyrkoruin på Frösön i Jämtland

har blivit ett motsägelsens tecken mellan militären på orten och fornvårdens representanter. Vi få dock med jämtarna hoppas, att man icke med berätt mod ödelägger en kulturhistoriskt märklig absidkyrkoruin från 1100-talet, även om dess räddning betingar en aktningsvärd summa i penningar räknat.

Bland årets litteratur skall här nämnas en bok från Sverige och en från Danmark, båda av största intresse. Den svenska är *Olle Källströms* och *Ragnar Askmarks* »Altare och funt», som utkom strax före jul och erbjuder ett fascinerande bildmaterial och instruktiva texter. Den danska utkom visserligen redan 1947 men blev känd här under detta redogörelseår. Titeln är »Den danske billedbibel i kalkmalerier» och utgivare är *R. Broby-Johansen*, som belyser sin vackra bilderbok icke endast med egna texter utan även med rika citat ur Bibeln och medeltida källor.

Lidingö i januari 1949.

Ragnar Stenberg.

Kyrkosångens Vänner:

KSV: centralkommitté har hållit års-sammanträde i Stockholm den 7 jan. under Biskop G. Auléns ordförandeskap.

Bland viktigare beslut må nämnas, att centralkommittén beslöt att tillsammans med Laurentius Petrisällskapet inbjuda SAOK och KSF till en konferens för gudstjänstliv och teologi om möjligt på Sigtunastiftelsen den 7—8 jan. 1950,

att förhandla med Radioutskottet ang. utsändandet av vissa aftongudstjänster i enlighet med KSV:s principer,

att till ny medlem i orgelrådet kalla domkyrkoorganisten Gotthard Arnér, Växjö,

att med anledning av ett beslut i

1948 års kyrkomöte hos Kungl. Maj:t hemställa följande:

KSV:s centralkommitté anser, att uppläsandet av lysningar och andra kungörelser vid högmässa, som radieras, bör ske efter postludiet, så att detta alltjämt, enl. gällande kyrkohandbok, får sin plats närmast efter slutpsalmen,

att den sittande styrelsen, bestående av herrar G. Aulén, ordf., A. Nygren, v. ordf., G. Grefberg, sek. och bibliotekarie, Karl G. Gustafsson, kassör, samt H. Weman och W. Ahlén, omvaldes.

Stockholm 20 jan. 1949.

Gabriel Grefberg,
sek.

Stiftskretsarna

Ärkestiftets Stiftskrets. Sällskapet KSV i Ärkestiftet har under år 1948 anordnat kyrkomusikaliska studiedagar i Söderhamn den 25—26 april. På programmet stod musikgudstjänst jämte en musikhistorisk orientering rörande de verk för orgel, som utfördes, koralövning med gudstjänstmenigheten och kyrkokören samt aftonbön, högtidligare formen, enligt Den svenska mässboken II, såsom avslutning på den första dagen. Följande dag ägnades efter högtidlig morgonbön åt övningar i liturgisk sång för präster och i liturgiskt orgelspel för organister. Docenten Gustaf-Adolf Danell höll föredrag över ämnet »Liturgiens anda», varefter dagarna avslutades med sällskapets årsmöte. Dagarna leddes av domkyrkoorganisten Henry Weman. Såsom liturg och ledare av övningarna i liturgisk sång tjänstgjorde docenten Danell. 24 präster och organister från Ala kontrakt deltog.

Under tiden den 5—10 juli har sällskapet i samarbete med stiftets organist- och kantorsförening anordnat en kyrkomusikalisk fortbildningskurs för organister, som samlat ett 20-tal deltagare från hela landet. Den omfattade orgelspelning (liturgiskt orgelspel, registrering av valda verk av Bach samt uppspelning av valfria orgelstycken av Bach och Buxtehude), studier i gregoriansk sång med övningar, introduktion i barocktidens klangvärld, instruktion rörande tonbildningsövningar för kyrkokören samt föredrag och orienteringar (Hur uppbygges en musikandakt?, Den moderna orgeln som gudstjänst- och konsertinstrument, Orlando di Lasso m. m.). Såsom handledare tjänstgjorde domkyrkoorganisten Weman, musikdirek-

tören H. Göransson, docenten R. Engländer och kantor Sten Carlsson.

Sällskapet har under året anslagit 300 kronor till inköp av grammofoninspelningar av kyrkomusik, avsedda att utlånas till kyrkokörer och församlingar, som önska närmare studera kyrkomusik.

I syfte att samla kyrkokörernas medlemmar och kyrkomusikaliskt intresserade församlingsbor till gemensamt studium av kyrkomusik har sällskapet inbjudit till sammankomster på söndagseftermiddagarna ute i församlingarna. Bl. a. har domkyrkokören i Uppsala under domkyrkoorganisten Wemans ledning under året besökt Hargs, Hökhuvuds, Östhammars och Väddö församlingar och hållit musikgudstjänster i församlingarnas kyrkor.

Örsundsbro den 22 december 1948.

Erik Magnusson,
sekr.

Linköpings stiftskrets. Styrelsen har utgjorts av följande personer: Biskopen, teol. dr Torsten Ysander ordf., kyrkoherden Arthur Adell vice ordf. och sångledare, komminister O. Agrell representant i Centralkommittén, kantor Henning Novik sekreterare och kassör, samt kontraktsprost Arvid Nordin och musikdirektör Hans Larsson. — Den sistnämnde har under året avlidit, vilket för kretsen innebär en svår förlust, när han varit en av dess verksamaste krafter.

Styrelsen har sammanträtt den 5 april och 30 augusti.

Årsmöte hölls den 21 juni i Linköping i samband med gudstjänst- och studiebesök i Örtomta, Askeby och Vårdsbergs kyrkor. I Örtomta hölls nattvardsgudstjänst med skrifte-

tal av biskop Ysander samt koral- och liturgisk sång av KSV:s sångare samt barnkör från Örtomta. I Askeby lededes koralsång av komminister Agrell, och i Vårdsberg lästes vesper.

Årsmötet antog såsom vilande till nästa årsmöte ett förslag till reviderade stadgar för kretsen.

Under hösten har kretsen ordnat en kyrkomusikalisk kurs för kyrkokörer på stiftets ungdomsgård i Vårdsnäs. Därvid har förekommit tonbildnings- och körövningar under ledning av musikdirektör Jan Pontén, Norrköping, samt övningar i koral- och liturgisk sång under komminister O. Agrells ledning. Från tre köer har ett 60-tal sångare deltagit och betygat sin stora uppskattning av kursen. Avsikten är att ordna flera liknande kurser i samråd med SAOK och Kyrkosångsförbundet inom stiftet.

Måndagen den 11 oktober hölls en kyrkosångsdag för prästerna i stiftets nordöstra del i Söderköping under kyrkoherde Adells ledning.

KSV:s sångare medverkade tillsammans med barnkören från Örtomta vid den nattvardsgudstjänst, som i samband med prästmötet i Linköping hölls i Domkyrkan.

Hos prästmötet i stiftet har kretsens representanter hemställt om åtgärder för en fortlöpande tillsyn och vård av de kyrkliga textilierna.

Ur kretsens kassa har anslag beviljats till prenumeration å 25 exemplar av tidskriften »Svenskt Gudstjänstliv» till intresserade präster och kyrkomusiker inom stiftet.

300 kronor har utdelats som stipendier till tre deltagare vid Laurentius Petri-sällskapets studiekonvent i Halmstad.

Sturefors den 6 december 1948.

Henning Novik,
Stiftskretsens sekr.

Skara Stiftskrets. Årsmöte hölls i Skara den 16 febr. Räkenskaperna, som balanserade på kr. 7730:43 och utvisade en behållning på kr. 6163:54 godkändes. Stiftskollekten hade även detta år ökat och utgjorde för år 1947 kr. 2596:17.

Under året ha liksom föregående år hållits s. k. Kontraktsdagar för präster och organister med övningar i liturgisk sång, koralsång och orgelspel. En Kyrkosångsdag har hållits i Trollhättan den 6 april med rektor Ingvar Sahlin som ledare. Vid Kyrkliga mötet i Lidköping den 25, 26 juni sjöng kören vid inledningsgudstjänsten Dan. Olsons kantat Herre till vem skulle vi gå, och hade andra dagen en musikgudstjänst med följande program:

2. Körsång

- a) Huru ljuvliga äro
icke dina boningar J. Morén
- b) Välsignat vare Je-
su namn D. Wikander
- c) Jesu, nådens källa J. S. Bach
- d) Än föder och vär-
dar vår herde sin
hjurd R. Andersson
- e) Deo dicamus Homilius

7. Aftonbön enl. Mässboken II.

Ett flertal sånggudstjänster ha hållits i olika delar av stiftet.

Falköping-Skövde-kretsen sjöng i Ekeskog och Fägre den 14 mars, då kören bl. a. utförde Improperierna av Palestrina och Inför Crucifixet av W. Carlsson, i Beateberg den 24 okt. och i Horn den 12 dec. I Horn firades samtidigt minnet av den 100-åriga orgelns tillblivelse. Den byggdes av orgelbyggare Söderling och anses vara en av hans bästa. Musikdir. J. H. Aberg, Skövde, gav en kort historik av orgelbyggeriet i Sverige och en minnesruna över orgelb. Söderling.

Skara-Lidköpings-kretsen har haft musikgudstjänster i Järpås den 23 mars, i Lekåsa den 18 april, i Gillstad och Örslösa, Domsöndagen och i N. Härena den 3 dec. Bl. a. har kören utfört Widéens Requiem och Juloratorium.

Vänersborgskretsen sjöng i januari månad på Kroppfjälls sanatorium och hade Trefaldighetssöndagen en musikstund i Asklanda till förmån för kyrkans orgel. Domsöndagen hölls en musikgudstjänst i Vänersborgs kyrka, varvid kören bl. a. utförde Widéens Requiem. — Gemensamt hade körerna en musikgudstjänst i Amnehärads kyrka Annandag Pingst, då prosten Sam. Melin predikade och kören som avslutning utförde Widéens Mässa. — KSV deltog i Körförbundets jubileumskonsert i Skövde den 10 okt. — Körmedlemmarna ha visat stort nit och intresse för körarbetet. De anordnade sånggudstjänsterna ha varit livligt uppskattade av församlingarna och mycket välbesökta. Körerna ha varit föremål för stor gästfrihet vid sina besök i församlingarna.

Styrelsen har utgjorts av följande: Prosten Sam. Melin, Borås, ordf., Kyrkoherde G. Nordquist, Väring, v. ordf., Komminister C. Th. Ekelöf, Skövde, kassaförvaltare, Kyrkoherde E. H. Cederbom, Gullspång, 1:e dirigent och sekreterare, Kantor A. Lundin, Saleby, 2:e dirigent, Komminister B. Fridén, Vänersborg, 3:e dirigent, samt Kyrkoherde Nils Rosander, Synnerby och Fru Anna Fredin, Vara.

Amnehärad, Gullspång den 4 jan. 1949.

Erik H. Cederbom.

Strängnäs Stifts Kyrkosångsförbunds årsberättelse. Det tilländalupna året 1948 har för Strängnäs Stifts Kyrkosångs-

förbund varit ett jubelår. Den 13—14 november högtidlighöll förbundet sin tjugofemåriga tillvaro i samband med kyrkosångshögtid och årsmöte i Örebro, den stad från vilken genom dess förste ledare, Adolf Andrén, de entusiasmerande och uppfordrande signaler utgingo, som redan från början åt stiftets kyrkosångsverksamhet skänkte den höga syftning och djärva målsättning, som för sin tid torde ha varit utan motstycke inom vårt lands skilda kyrkosångssammanslutningar.

Redan i november 1947 utsändes till körledarna de första upplysningarna om programmet vid förenämnda jubileum, och sedan dess har ett oförtrutet arbete ägnats förberedelse och instudering av de körverk, som uppdragits vid de båda konserterna lördagen den 13:e och söndagen den 14:e november. Att detta förberedelsearbete ute i bygderna bedrivits med största omsorg och noggrannhet vittnade värtaligt framförandet av två så fordrande verk som J. S. Bachs kantat på 27:e sönd. efter Trefaldighet »Vaken upp, hör ropet skallar» och Mässa i G-dur av Fr. Schubert, de båda huvudnumren vid lördagens respektive söndagens konserter. I dessa båda verk deltog visserligen ej hela den samlade förbundskören men i åtta å cappella hymner, fördelade på de båda konserterna, framträdde förtjänstfullt den till 600 sångare uppgående sångarskaran. Förbundets samtliga förbundsdirigenter voro i verksamhet, domkyrkoorganisten Rudolf Norrman i Schubertmässan och en avdelning hymner, musikdirektör Åke Kullnes i Bachkantaten och kantor Ejnar Lundqvist i en grupp hymner. Vidare medverkade som orgelsolist kantor Gunval Hallinder i Prelidium och Fuga, C-dur av J. S. Bach och musikdirektör Åke Kullnes som solist i Orgelkonsert, F-dur för orgel och

stråkorkester av G. F. Händel. Kyrkoherde Sigurd Håkansson, förbundets vice ordf., talade vid lördagens konsert och H. H. Biskop Gustaf Aulén höll högtidstalet vid söndagens avslutande konsert.

Med anledning av jubiléet ägde i anslutning till lördagens samkväm en större medaljutdelning rum varvid ett 70-tal förtjänta kyrkomusiker och kyrkosångare fingo ur biskop Gustaf Auléns hand emottaga Sveriges Kyrkosångsförbunds förtjänsttecken. Vid jubiléet hade stiftsförbundet glädjen att som hedersgäster se bl. a. domkyrkokomminister Gabriel Grefberg och dövtumspastor Sven Svenfors, båda pionjärer från den tid då kyrkosångsförbundet inom stiftet blev till. Jubiléet gästades vidare av v. ordf. i Sveriges Kyrkosångsförbund, musikdirektör David Ahlén samt representanter för de båda kyrkoförsamlingarna och staden Örebro.

Den kyrkomusikaliska aktiviteten inom stiftet tycks glädjande nog ej visa tecken till avmattnig. En ny form av kyrkosångsverksamhet i mindre celler utgöra kontraktskörerna, som allt mer synas vara på modet. En sådan kontraktskör har redan länge varit verksam i Daga kontrakt och flera liknande sammanslutningar torde vara att förvänta inom stiftet. Med de ofta fåtaligt besatta körer man i allmänhet arbetar på landsbygden, är det uppenbarligen mycket värdefullt att få samöva i större enheter för att befästa de kyrkomusikaliska färdigheterna.

De tjugofem år under vilka Strängnäs' Stifts Kyrkosångsförbund haft glädjen verka i den heliga sångens tjänst ha varit år fyllda av hängivet och trofast arbete, ett arbete som — det måste sägas — dock i sig själv varit sin egen rika lön. Mätte den lika snabba som kvalitativt storartade ut-

veckling, som svensk kyrkosångsrörelse genomgått under de förflutna tjugofem åren, allt framgent bliva våra församlingar och dess medlemmar till största välsignelse.

Nyköping den 10 december 1948.

Ake Kullnes,
sekr.

KSV i Växjö stift. Årsmöte har hållits i Nässjö den 23 oktober varvid ett förut behandlat förslag om sammanslagning av Sällskapet Kyrkosångens vänner och Växjö stifts Kyrkosångsförbund godkändes.

Till ordförande i det nya förbundet valdes kyrkoherde Josef Wahlgren, Nybro, till sekreterare kantor Thore Hübner, Sm. Rydaholm och till skattmästare kantor Gunnar Johanson, Blädinge.

Till den avgående ordf. i KSV kyrkoherde H. Sjöfors frambar årsmötet genom kyrkoherde Wahlgren ett varmt tack för värdefullt arbete som sångare under en lång rad av år samt som ordförande under nu senaste åren allt till fromma för kyrkosången inom stiftet.

Under det förflutna året har Sällskapet anordnat tvenne kurser i kyrkomusik och talteknik avsedda för präster och kantorer samt andra intresserade; den första i Vetlanda 26—28 juli, den senare i Tingsryd 29—31 juli. I kurserna ha bl. a. medverkat musikdirektör D. Murgård, Karlskrona, rektor Ingvar Sahlin, Sigtuna och talpedagog K. Vikrot, Lund.

Tillsamman med Växjö stifts kyrkosångsförbund har KSV deltagit i anordnandet av en större kyrkosångshögtid i Nässjö den 23—24 oktober i vilken deltagit kyrkokörer från hela stiftet.

Ett antal stipendier har under året

utdelats för att befrämja kyrkosången inom stiftet.

Blädinge den 31 december 1948.

Gunnar Johansson,
sekr.

Lunds Stiftskrets Från KSV:s inom Lunds Stift verksamhet under det gångna året har jag att meddela, att de redan under föregående året påbörjade instruktionskurserna i Mässmusiken fortgått. Sålunda ha sådana kurser hållits i Hälsingborg, Karlskrona, Simrishamn, Svedala, Ängelholm, Klagstorp, Hammenhög och Lövestad. KSV har svarat för kostnaderna och även i flertalet fall lämnat reseersättning åt kursdeltagarna.

Lund den 2 januari 1949.

Josef Hedar,
sekr.

KSV i Stockholms stift. En musikant dakt i Johannes kyrka den 7 januari inledde året. Kompositioner av Vierdank, Schein, Roberday, Diestler och Carl Nielsen framfördes.

Årsmötet den 8 juni ägde rum i samband med den sedvanliga vårutflykten, som denna gång gällde kyrkor i södra Uppland. Färden gick till Hjalsta, Härkeberga, Nysätra, Frösunda och Gryta gamla helgedomar. Orglarna demonstrerades av doktor Einar Erici och musikdirektör Waldemar Ahlén, arkitektur och konst studerades under ledning av komminister Ragnar Stenberg. Vid den gemensamma middagen på Viks slott, som utgjorde slutmålet för utflykten, avtackades ciceronerna och kretsens tack till ordföranden musikdirektör Waldemar Ahlén, framfördes av komminister Ragnar Stenberg.

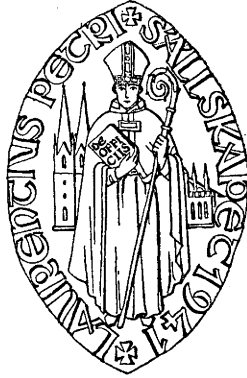
Från årsmötesförhandlingarna, som ägde rum i anslutning till middagen, är att anteckna, att styrelsen omvaldes. Sålunda är musikdirektör Waldemar Ahlén ordförande, komminister Torbjörn Wikmark v. ordförande och undertecknad sekreterare. Till representant i KSV:s Centralkommitté omvaldes komminister Torbjörn Wikmark. Sex nya medlemmar vunno inträde i kretsen, som nu består av ett nittiototal personer.

Den 21 november demonstrerades ny bröllopsmusik i Jacobs kyrka. Tonsättningar av W. Croft, D. J. Kellner, B. Andersson, G. Berg, D. Olsson och A. Runbäck tolkades av Waldemar Ahlén, Lottie Andreasson och Solwig Hernth. I Stockholm har länge förnummits ett behov att söka klargöra för allmänheten vad som menas med värdig bröllopsmusik. I det syftet hade denna musikstund arrangerats, och detta ändamål tjänade också det föredrag, som biskop G. Aulén efter musikstunden höll i Jacobs kyrksal. Föredraget hade titeln: »Behöver vår bröllopsmusik reformeras?»

Biskopen fördömde sådana romantiska bröllopssånger som »Jag elsker dej» och »To maa man være». Den nuvarande slentrianen bör brytas, och därvid bör man gå fram på den rådgivande och upplysande vägen. En mycket intressant principdebatt följde med inlägg av bl. a. doktor Gustaf Brandt och komminister Torbjörn Wikmark.

Stockholm den 31 dec. 1948.

Karl Erik Fridblom,
sekr.

Laurentius Petri Sällskapet.

Sällskapet styrelse har hållit sammanträde i Nässjö den 25 januari, varvid redogörelse lämnades för sällskapets ekonomiska ställning. Ett prospekt om sällskapet och dess verksamhetsformer skulle tryckas och en aktion göras för medlemsvärkning. I enlighet med sällskapets beslut vid senaste årsmöte i Halmstad skulle på sällskapets bekostnad Svenskt gudstjänstliv tillställas samtliga ledamöter utanför Sverige i Nordiska nämnden för tidegård.

Angående det på Sällskapets initiativ utgivna Antifonale för Veckans tideböner meddelades att abonnemangsteckningen givit gott resultat.

Styrelsen beslöt i samarbete med KSV:s centralstyrelse att inbjuda till konferens i Sigtuna januari 1950 mellan styrelserna för de båda initiativtagande sällskapen och Sveriges Allmänna Organist- och Kantorsförening samt Kyrkosångsförbundet. Bl. a. ämnen som skulle upptagas till behandling må nämnas en översikt över läget på det kyrkomusikaliska och liturgiska området. Sällskapets framställning om anslag av lotterimedel för den praktiska verksamheten hade avstyrkts av Musikaliska akademien.

Ny framställning hade gjorts om anslag ur Humanistiska fonden till utgivande av Breviarium Lincopense, som skulle utgivas såsom Sällskapets årspublikation i fem häften och det är styrelsens förhoppning att det första häftet skall föreligga på nyåret 1950.

Det skulle undersökas om möjligheterna att därefter påbörja utgivandet av det stora Graduale suecicum.

Meddelande lämnades om den Nordiska nämndens för tidegård sammanträde i Trondheim 21—23 juni i år, varvid föredrag skola hållas om De historiska förutsättningarna för en förnyelse av den samfundsmässiga bönen, särskilt tidebönen, Den evangeliska läran om bönen, med hänsyn till den liturgiska bönen, Teoretiska och praktiska problem i förbindelse med den gamla kyrkosångens för-

nyelse samt om den gregorianska sången. Bland väntade medverkande märkas: professor R. Prenter, Aarhus, Dr A. Sandvik, Oslo, Mag. art. Finn Viderø, Köpenhamn och kyrkoherdarna A. Adell och K. Peters.

Sällskapet årsmöte planeras att hållas i Växjö 2—7 augusti.

Tidegården i Norge.

Det er ikke lett for en nordmann å skulle berette om Erfaringene av tidebønnen i menighetslivet, ganske enkelt av den grunn at det er så lite eller intet å fortelle om. Tidebønn i egentlig mening har meg bekjent ennå ikke forekommet regelmessig i nogen norsk menighet. Angående de spredte tilløp til »vespere» o. l. i tidligere henviser jeg til res.kap. Agnar Sandviks artikkel i dette tidsskrift hefte årg. 1946. Større plan i arbeidet ble det da nogen interesserte innefor Ordo Crucis tok opp spørsmålet om Tidebønnen. Ordo Crucis er en norsk orden av prester og lekmenn, den er centralt kirkelig innstillet, legger stor vekt på Kirkens bekjennelse, på skriftemålet og høymessen; den understreker videre bønnesamfundet og at man vil gjøre alvor av omvendelsen i sitt eget liv. Ordo Crucis ble dannet 1933 og har hele tiden omfattet folk med de forskjelligste synsmåter ellers. Den er ikke spesielt liturgisk innstillet, men har likevel i mange år delvis brukt en matutin, sext og completorium på sine årlige »retreat» og ukentlige samvær. Enkelte av brødrene i ordenen har personlig gått inn for tidebønnen både teoretisk og praktisk, og de har også til en viss grad brukt den i menighetsarbeide, ikke uten å vinne gehør, men dog for sporadisk til at det ennå kan sies noget nærmere om det. En vesentlig grunn har vært at vi hittil har manglet en ordentlig tidebønnbok, men da den nu er kommet («La oss alle be» bønnebok for kirke og hjem, ved Agnar Sandvik; Trondheim 1948), håper jeg at vi år 1949 i Trondheim kan ha litt mer konkret å fortelle enn på nuværende stadium.

Pastor Helge Fehn.

Om biskopsinvigning i svenska kyrkan.

Med anledning av Dr Lechard Johannessons intressanta artikel om svenska biskopsvigningar, vari det visar sig, att själva handpålägningsakten ej angives såsom utförd i en för övrigt noggrann beskrivning av en vigningsakt, kan det vara av betydelse att jämföra Lechard Johannessons framställning med en artikel i Sydsvenska Dagbladet den 24 jan. 1949 av Teol. Doktor Krister Gierow, »De lundensiska biskopsvigningarna». Han skriver där: »Den i 'Consuetudines' angivna ordningen för biskopsväl och -installation avspeglar den längst avancerade gregorianska åskådningen... insättandet av den nyvalde biskopen i hans ämbete avsågs att ske i omedelbart samband med valakten. Sättet härför står i viss överensstämmelse med exempelvis Västgöta lagens bestämmelser... Någon särskild vigningsakt synes icke ha förutsatts... Det förhållandet att 'Consuetudinies' canonicae icke med ett ord berör någon efterföljande vigningsakt, synes emellertid giva vid handen, att någon sådan icke tagits med i räkningen.» Doktor Gierows slutsats förefaller förhastad. Att en gregorianskt influerad kyrkkoordination skulle negligera biskopsvigningen och därmed den apostoliska sucessionen synes fullständigt orimligt. Men det faktum att den förbigås med tystnad även i ett sådant dokument visar, att samma tystnad i ett senare dokument, t. ex. det av Lechard Johannesson angivna, icke giver oss någon anledning att draga den slutsatsen att vigning med handpåläggning skulle utelämnats. Detta är så mycket mera osannolikt, som samma dokument hävdar jämnbördigheten hos det svenska episkopatet med Roms just emedan vi hava apostolisk sucession genom handpåläggning.

Gunnar Rosendal.

Kyrkoton.

Kyrklig sång förekommer endast sparsamt på grammofonskivor. Grammofonmusiken vid radions morgonandakter bär vittne därom. Och dock äger kyrkosången skatter av högsta musikaliska värde, vilka förtjäna att göras lätt tillgängliga. Detta gäller icke blott den äldre kyrkomusiken utan även den nutida. Kyrkosången befinner sig hos oss just nu i en blomstringstid. Kyrkokörer finnas i de flesta församlingar, och man kan utan överdrift säga, att vårt land aldrig ägt så många och så framstående kyrkokompositörer.

Bristen på grammofonskivor med kyrklig sång har föranlett Diakonistyrelsens bokförlag att under namnet *Kyrkoton* börja utgiva kyrklig musik, i främsta rummet kyrklig sång. Om de planer, som äro å bane, kunna förverkligas, kommer Bokförlaget att göra en betydande tjänst icke blott åt dem som önska lyssna till god kyrklig sång utan alldeles särskilt åt kyrkokörledare och körmedlemmar. Men stor betydelse har dylik sång även för hemmets andaktsliv.

De två skivor, som äro under utgivning, innehålla liturgisk sång. En nyhet i Den svenska kyrkohandboken 1942 var introitus i gammalkyrklig form för alla högtidsdagar. Självfallet upptog Den svenska mässboken gammalkyrkliga melodier för introitus, men i medvetandet om att dessa ålderdomliga men underbart sköna och fromma melodier skulle, åtminstone tills vidare förefalla främmande för både kyrklivet och kören erbjödös alternativ byggda på ingångspsalms melodi. Det är givet, att församlingen aldrig kan hinna lära in melodier, som förekomma blott en gång om året och som därtill till hela sin struktur avvika från den moderna musiken. Kyrkohandboken föreskrev därför, att, när introitus sjunges, kören alltid skulle deltaga, varvid församlingen också kunde instämma. Men introitus kan även utföras av kören ensam. Därmed fick kören till uppgift en liturgisk integrerande del, som den hade all anledning att väl tillvarata.

Det har varit av stort intresse att följa den inställning, som präster, körledare och körer haft till de gammalkyrkliga introitusmelodierna. I de fall då körledaren genom kurser eller på annat sätt levt sig in i den gregorianska sången, synes han ha fått kören med sig, och det har icke blivit fråga om att utföra något annat introitus, såvida prästen icke påyrkat detta. Men då de allra flesta av våra kyrkomusiker aldrig under sin utbildning fått någon undervisning i gregoriansk sång, ha helt naturligt de gammalkyrkliga melodierna tyckts dem svårtillgängliga och följaktligen ha de icke heller kunnat ge kören någon kärlek till denna sång. Den ena av de två grammofonskivor, som äro under utgivning, upptar två introitus, (Fastlagssöndagen och nattvardsintroitus), båda sällsynt vackra. Det är att hoppas, att dessa skivor finna vägen till så många körledare som möjligt. Genom dem kan man lära hur denna sång bör utföras och man skall förstå att svårigheten att sjunga dem icke är så stor, som man föreställt sig. Gripes man av melodiernas upphöjda skönhet, anser man säkert icke den möda bortkastad, som man nedlägger på deras inlärande. Man kanske också finner, att kören icke är så oovillig att arbeta sig in i melodierna, som man trott. Den andra skivan utgöres av Benedictus i tisdagens morgonbön och två psaltarpsalmodier (ur Psalt. 42 och 134) med tillhörande antifonier. Psalmodier äro nära nog monotona och bjuda därför ingen svårighet att inlära. Men det har visat sig vara svårt för körerna att få den levande, naturliga fria rytmen. När

man tillgodogjort sig den, är det roligt att psalmodiera men knappast dessförinnan.

Bland de skivor, som äro avsedda att utgivas inom den närmaste tiden, befinna sig en del körsättningar från äldre och nyare tid. För körledare och körer komma dessa skivor att få stor praktisk betydelse. Meningen är att bl. a. utge sånger, som skola utföras vid kyrkosångshögtider. Till dessa samlas körer från olika delar av landet. De ha var på sin ort inövat sånger, som skola utföras tillsammans med andra körer. Tiden för sammansjungning blir kort vid mötena, och resultatet är därför icke alltid det bästa. Man kan lätt förstå, vilken fördel det skulle innebära, om körerna vid inövandet finge lyssna till skivor, som visade, hur sångerna böra sjungas.

Men planerna sträcka sig vidare. Man har i tankarna sådan kyrklig sång, som kan bliva till hjälp vid andakten i hemmet, vid sjukbesök och vid evangelisation och ämnar därför utgiva koraler och solosånger. Meningen är också att insjunga en del barnvisor. Det kan tyckas, som hörde sådana icke tillsammans med Kyrkoton. Men den oskyldiga glädjen är ingalunda främmande för kyrkan, och sånger av detta slag kunna väl försvara sin plats.

Bokförlaget ämnar icke heller förbise orgelmusiken. Även på detta område intaga våra nuvarande kompositörer en rangplats. Deras arbeten förtjänar att bliva allmänare kända.

Om Diakonistyrelsens bokförlag skall kunna förverkliga sina planer beror på den spridning skivorna få. Ville landets kyrkokörer eller åtminstone de flesta av dem teckna sig för abonnemang, vore framgången säker. Församlingarna ha nog ingenting emot att bevilja det lilla anslag som behövs.

A. O. T. Hellerström.

Recensioner.

Svend Zackariassen: Korset og Opstandelsen i Kunsten. Nyt Nordisk Forlag, Kjøbenhavn 1942.
C. Skovgaard-Petersen: Korset i Kirken og Kunsten. Lohses Forlag, Kjøbenhavn 1946.

En kort översikt av det rika ämnet ger Svend Zackariassen. Han uppehåller sig naturligtvis mest vid korsfästelsebilderna — uppståndelseframställningarna äro inte så talrika och finnas egentligen inte förrän på 1000-

talet. Skildringen av konstnärernas verk kompletteras ofta av citat från kyrkofäderna eller ur samtida teologisk litteratur, vilket ger boken ett större dokumentarisk värde. Skildringen, som föres fram ända till 1800-talet, har många värden men saknar självständigt genomförande av synpunkterna och är därför mest en kompilation.

Skovgaard-Petersens skildring av krucifixbilden är mera teologiskt bettonad. Den röjer en ingalunda obetyd-

lig förtrogenhet med det rika ämnet, som behandlas ur en väl vald, huvudsakligen teologisk synpunkt. Någon gång kunde dock denna synpunkt komma bättre till sin rätt t. ex. då det gäller att förklara framväxten av det gotiska krucifixet. Att behandla detta utan att dröja något vid försoningsläran och Anshelm av Canterbury måste betraktas som en brist. Den historiska framställningen av krucifixbilden låter han sluta med renässansen, och det är enligt anmälarens mening att sätta punkt för tidigt. Eljest är boken varmt att anbefalla.

Mogens Strunge: Middelalderlige Kirkers Indbo, Kiøbenhavn. Munksgaard 1944.

I ett par små häften har Mogens Strunge utgivit populära skildringar om kyrkornas inredning och byggnad (den tidigare utgivna »Med Konfirmandholdet ved en gammel Kirkebygning» bör ihågkommas). De ha noterats här mest därför att vi sakna motsvarigheter på svenska, men också emedan de äro instruktiva och lättlästa. Säkert fylla de en stor uppgift för skolungdom, konfirmander, turister och andra intresserade lekmän. Den lilla skriften om kyrkoinventarier är försedd med teckningar — icke så överväldigande värdefulla — av Else Backer. De återge allesamman Taarnby kyrkas inredning och utsmyckning.

Sigvart Werner: Danske kirker, Schultz Forlag, Kjøbenhavn 1944.

Som i intet annat land är landsbykirken inbegreppet av all nationalkänsla i Danmark. I intet annat land ha heller bevarats så många

medeltida kyrkor, de flesta romanska. Populära framställningar som Sigvart Werners bilderbok måste därför bli allmän egendom. En ypperlig inledning och instruktiva bildunderskrifter härröra från Dr Jan Steenberg. För den intresserade finns f. ö. ingen bättre introduktion av dansk kyrkobyggnadskonst än denna vackra bok, som livligt kan rekommenderas.

Sverre By: Nidarosdomen. Oslo 1946.

Den för några år sedan utgivna populära vägledningen över domen i Trondheim förtjänar omnämnas här. Enligt anmälarens mening är det ett mönster för kort och koncis framställning, som samtidigt gör anspråk på litterär form (låt vara att maalet gör den för oss mindre njutbar). Läsaren får inte bara kyrkobyggnadens historia till livs utan även belysande avsnitt ur Olovslegenden och en kort översikt av restaureringsarbetet, som bekant ett av de vidlyftigaste arbeten i sitt slag i Europa i senare tid. Ypperliga illustrationer förhöja bokens värde.

H. J. Viherjuuri: Helsingin hautausmaat kuvissa (Helsingfors begravningsplatser i bilder). Helsingissä Otäva 1940.

Helsingfors något mer än hundraåriga kyrkogård (»Gamla begravningsplatsen») och den 25 år yngre »Nya begravningsplatsen» har förevigats genom en år 1940 utgiven skrift med ett stort antal bilder. Det biografiska värdet förhöjes genom ett personregister innehållande korta biografiska upplysningar, som enligt anmälarens me-

ning med större fördel kunde ha anbringats vid bilderna av gravvårdarna. Eljest är det endast beröm att säga om detta planschverk med sina växlande typer av gravstenar.

Om kyrkklockor.

Mats Amark: De medeltida kyrkklockorna i Värmland och Dalsland (Särtryck ur Med hammarne och fackla XIII, 1943—1944).

Samma förf., Bohusläns medeltida kyrkklockor (Särtryck ur Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförenings Tidskrift 1946—1947).

Mats Amarks forskning rörande landets medeltida kyrkklockor fortsätta oförtrutet. Karlstadsstiftets klockbestånd publicerades redan för fem år sedan. Här framkom som en stor överraskning en 1100-tals klocka från Ödsköld. Den har följande härliga inskrift: Christus vincit. Christus regnat. Christus imperat. Flera signerade klockor ha också upptäckts. Det bohusländska materialet är också intressant, inte minst tack vare den romanska kyrkklockan i Hogdal.

Bengt Cnattingius.

Albert Runbäck: Supplement till Lauda Sion. Nordisk musikförlaget. »Det bestående». Solosånger vid vigsel och musikandakter. Viktor Norberg, Västerås.

Som den outtröttlige lärare i kyrkomusik, Albert Runbäck, Båstadskantorn, är, fortsätter han med målmedveten energi och konsekvens sin uppfostrargärning att förse utövarna av den sakrala musiken med tekniskt överkomliga, värdefulla nya utgåvor. För dagen påpekas dels hans supplement till körsångssamlingen Lauda Sion och dels ett häfte solosånger med

titeln »Det bestående», där han bl. a. associerat sig med sin kollega i Mariannelund, Bror Hjort, som levererat honom några goda vigseltexter.

Runbäck har djup erfarenhet av de svårigheter, under vilka de svenska kyrkokörerna arbeta i synnerhet i landsorten med dess allt överskuggande problem: avfolkningen, som också innebär att kyrkokörernas nyrekrytering äventyras. Runbäck förutsätter därför tämligen regelmässigt i sin körsångssamling, en blott trestämmig kör med en mansstämma, och många körledare äro honom förvisso mycket tacksamma härför. Hans rena och värdiga stil finner här nya tilltalande uttryck.

Alldeles speciellt synes det anmäla- ren vara värt att påpeka hurusom Runbäck under sitt arbete att bemästra svårigheterna för körerna har funnit en ny och lyckosam väg i sitt supplement till Lauda Sion och delvis också i solosångssamlingen. Han låter en soloröst, eller hellre en unison barn eller damkör (och det kan ju ändå alltid åstadkommas i varje församling) utföra en av korallbokens melodier omramat av ett rörligt och fyndigt ackompanjemang. Detta ackompanjemang ställer med nödvändighet ett oeftergivligt krav på kören-solisten, nämligen absolut respekt för det rytmiskt korrekta utförandet av korallen. Det behöver väl inte påpekas vilken utomordentlig fostran detta innebär först för kören och sedan genom kören av församlingen. I somliga fall torde församlingen kunna delta i en sålunda ackompanjerad koralsång om nämligen ledningen av sången anförtros åt en säker och fyllig kör. Erfarenheten visar också att detta utförandesätt väcker intresse för psalmsång, icke minst hos kvalificerade sångare vid kurser och möten, där ofta övandet av koralsången betänkligt ef-

tersättes. Ungdomskretsen skulle gott kunna tänkas fylla en aftons program med sådan koralsång. Ackompangemanget, som ju ställer stora krav på exekutören, förmedlar en livlig och angenäm känsla av att sångarna införts i ett orkestralt sammanhang.

Solosångssamlingen utgör ett gott tillskott i kampen för värdigare sång vid vigslar.

A. A.

Olle Källström och Ragnar Askmark: Altare och funt. Diakonistyprelsen 1948, hft kr. 25.

Till julens vackra konstböcker hörde bl. a. boken om altare och dopfunt av antikvariern O. Källström och docenten R. Askmark. Av bokens 150 sidor upptagas två tredjedelar av bilder, som själva och i synnerhet i förening med korta och instruktiva bildtexter ge en rik och mångsidig föreställning om altaret och dess konstverk: inte minst över olika slags nattvardskärl samt över relikier och relikskrin liksom slutligen över dopfunt och dopbilder samt en del allmänt illustrerade fotografier belysande fromhetens former. Om man särskilt ville dröja vid några särskilt värtagna och åskådliga bilder skulle det kanske vara detaljer ur Storkyrkoskåpet, den äldsta skulpterade nattvardsbilden (dopfunten vid Simris kyrkas dopfunt av Majestatis-mästaren) och den äldsta dopsenen på Bjernsjödopfunten från omkring 1180. Av texten svarar Källström för en konsthistorisk inledning, som är lättläst och upplysande. Den behandlar dopfunten på 16 sidor och altaret på 9, vilket gör det meddelade stoffet en smula oproportionerligt. Dessutom har en del liturgiskt stoff medtagits bl. a. rörande dopfunten, som med fördel

kunnat placeras i Askmarks uppsats. Denna senare har betecknats Dopfunt och altare i svenskt fromhetsliv, vilket vidlyftiga ämne på 14 sidor placerats i slutet av boken som ett blygsamt appendix. En mera genomtänkt disposition hade satt denna artikel som inledning, eftersom ett av bokens syften — och utan tvekan den nya synen på ett eljest rätt ofta behandlat tema — just tillfredsställes genom att ge ämnet en teologisk inställning. Utan dessa anmärkningar måste dock utan reservation erkännas bokens stora värde — inte minst typografiskt från Rotogravyr — först och främst de förstklassiga bilderna men också en intresseväckande text, som verkligen förmedlar det som Källström i förordet uttalar som en önskan, nämligen att »sammanväva tankar från två skilda världar». Men varför skilda?

Bengt Cnattingius.

Sigurd Wallin: Kyrkoinredning för herremän. Skoglund's Bokförlag, Sthlm 1948. Kr. 32 inb.

Att en museiman som Sigurd Wallin med svensk högre ståndskultur som specialitet ibland orienterar sig i det närbesläktade konstfacket kyrkoinredningskonst är inte underligt, helst som han från början tillhörde den krets av Roosvalelever, som tog de uppländska och sörmländska kyrkornas beskrivning på entreprenad. I en följd av intressanta uppsatser orienterar oss Sigurd Wallin i den adliga representationen i kyrkorna, som var så dominerande under stormaktstiden. Herremannens ivrigaste önskan att få plats i kyrkan med ståndsmässig betoning tog sig många uttryck. Herrskapsbänken ordnades under hans livstid. Begravningen blev en festlig re-

presentation av dyrbaraste slag, och efter denna skulle den högättades grav ges en så betydelsefull plats som möjligt. Minimikravet var begravningsflornornas och begravningsvapnens upphängande på kyrkväggen. Inte sällan sträckte sig den adliga representationen längre, nämligen i frikostiga testamenten. I föreliggande bok, som i spridda studier behandlar olika avsnitt av detta rika ämne, berättas också utförligt om Pintorpafruns gravsilver. Beata von Yxkulls — som hon egentligen hette — och hennes makes testamentariska gåvor till kyrkor, där de ägde större jordagods, följes här föremål efter föremål, liksom även de fem barnens frikostighet mot sina olika församlingskyrkor. Det var mycket dyrbara silverföremål, mest nattvardskärl men även praktfulla silverljuskronor och krucifix, som utgjorde gåvor. Andra uppsatser i Wallins bok behandla herrskapsbänken, Seglora kyrkans tillkomst, Riddarholmskyrkan, begravningsvapen i Södermanland, silverljuskronan från Ö. Ryd (Uppl.), kyrkoherde Lars Hallman i Blacksta i Södermanland och Karl Knutssonstatyeten på Grips-holm. En av de mest intressanta artiklarna skildrar de Tessinska ritningarna till begravningsståten vid Ulrika Eleonoras d. ä:s och Karl den XI:s begravningar i Riddarholmskyrkan. Den ger en antydning om författarens länge omtalade verk *Pompa funebris*, som man gärna skulle se befordrat till trycket.

Wallins ytterligt välskrivna och på mångfaldigt sätt intresseväckande ar-

tiklar, som här samlats i en vacker volym, äro rikt och synnerligen instruktivt illustrerade. Det rika bildmaterialet ter sig helt enkelt överlägset i det fina rotogravyrtrycket.

Bengt Cnattingius.

Helge Ljungberg: Våra högtider. Lars Höherbergs Bokförlag, Sthlm 1948 hft kr. 12.50.

En folklig enkel framställning av årets högtider inte bara ur kyrkoårets synvinkel är en intressant uppgift, som docenten Helge Ljungberg löst på ett ypperligt sätt i föreliggande bok. Hur angelägen uppgiften är kan belysas av å ena sidan Amosicitatet i företallet (»Jag finner inte behag i ödra högtidsförsamlingar») och å andra sidan våra dagars olyckskrönikor efter helgerna. Här skildras på ett åskådligt och intresseväckande sätt helgernas uppkomst, deras religionshistoriska bakgrund och firningsämnen. Även första maj har fått komma med och fått sin etnologiska ram liksom nationaldagen, om vars förhistoria förf. meddelar notiser av värde. Bokens folkliga tendens understrykes av Björn Jonssons ypperliga litografier, som fylla stora konstnärliga krav. De anknyta icke till framställningen direkt som illustrationer utan som tankelinjer omkring idéerna på ett ofta mycket underfundigt sätt.

Bengt Cnattingius.

UNIV. - BIBL.
LUND

8 APR 1949

7.5.

K Y R K O M U S I K

Hymner för trestämmig kör eller kvinnokör tillägnade biskop *Gustaf Aulén* den 15 maj 1939. 1: —.

Särtryck:

När Herren Kristus födder var. Tonsatt av *Ivar Widéen*. 0: 14.

O Herre Gud oändelig. Tonsatt av *David Wikander*. 0: 14.

Världens frälsare kom här. Sättning av *Oskar Lindberg*. 0: 07.

Evigt innan himlens fäste. Sättning av *Albert Runbäck*. 0: 14.

Döden är uppslukad. Av *Gustaf Carlman*. 0: 25.

Du som härlig ställde. Körsats av *Waldemar Åhlén*. 0: 25.

Tidegärdshymner av *Arthur Adell*. I toner från forntid och nutid tillägnade författaren på hans 50-årsdag. Med teckningar av *Erik Abrahamsson*. 5: —.

Särtryck:

I världens ödestimma av *Carl E. Rosenquist*. 0: 25.

Ännu en dag till vila går av *David Wikander*. 0: 15.

På nytt advent för dörren står av *Albert Runbäck*. 0: 15.

O starke Gud av *F. M. Allard*. 0: 15.

Sig fröjde himmel, fröjde jord av *Waldemar Åhlén*. 0: 15.

Hymner.

Jag är, o Herre, i din makt av *H. Albert*. 0: 25.

Aftonpsalm av *J. S. Bach*. 0: 10.

Kom, stilla död. Sopran och bas av *J. S. Bach*. Mellanstämmorna efter den besiffrade basen utarbetade av *Frans Wüllner*. 0: 07.

Pingsthymn. Sopran och bas av *J. S. Bach*. Mellanstämmorna efter den besiffrade basen utarbetade av *Franz Wüllner*. 0: 07.

Hell, dag så ljus och lyckosam! av *G. P. Palestrina*. 0: 07.

Dig skall ditt Sion sjunga. Mel. av *Johan Kugelman*. Tonsats av *J. S. Bach*. 0: 40.

Jesus Krist, vår Frälserman. Tonsatt av *L. Osiander*. 0: 15.

Wie schön leuchtet der Morgenstern av *M. Praetorius*. (Svensk text). 0: 25.

Vak upp, min själ, giv ära. Mel. fr. 1587. Tonsats av *David Wikander*. 0: 20.

Det är en kostelig ting av *Harald Cederwall*. Den signade dag, julhymn för blandad kör av *Daniel Olsson*. 0: 25.

Vid completorium under julen. Tryckt i två färger. 0: 75.

G L E E R U P S

**Doktors-
avhandlingar**

tryckas perfekt å

**Skånska
Centraltryckeriet**

Grönegatan 14
Lund. Tel. **10275**

E. A. Setterquist & Son Eftr.
ÖREBRO

Sveriges äldsta fabrik
för kyrkoorglar

Tel. fab. 10134. Bost. 18607

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

GÖTEBORG V.

Tel. 29 12 60

A. MAGNUSSONS ORGELBYGGERI

GÖTEBORG PIPORGLAR

Telefoner:
15 12 79, 16 59 29

SVENSKT
KVALITETSARBETE

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med karaktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation.
Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anläggningar för elektrisk bältdrift utföres.
Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.

**ORGELMUSIK
VID VIGSEL**

samlad och utgiven av
ALBERT RUNBÄCK

”Att det är alltigenom kyrkligt värdig musik, som här bjudes, behöver knappast framhållas. Men denna bröllopsmusik har också ett annat drag, som man är tacksam för: den har en ljus och festlig prägel. Lägges härtill att samtliga orgelstycken äro övervägande lättspelta och användbara även på små orglar, torde det stå klart, att samlingen har alla förutsättningar att bli allmänt brukad i våra församlingar.”

W. Å.

Kyrkomusikernas Tidning. Nr. 2 -49

Pris kr. 7:50

I bok- och musikhandeln

Regeringsg. 35 - Stockholm - Tel. 231115